

İran'da Zorunlu Askerlik Sistemine Geçiş (1906-1943)

Transition to Compulsory Military Service in Iran (1906-1943)

*Oğuzhan İMAMOĞLU**

Öz

Batı Avrupa krallıklarında başlayan zorunlu askerlik sistemi, devlet ile ulus arasında ulusal birliğin tesis edilmesi ve ordunun korunması için kilit bir rol oynamıştır. Avrupa'da sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan modern yapı, askerî gücün geliştirilmesinde zorunlu askerlik sistemini gerekli kılmıştır. Pehlevi Hanedanı döneminde Rıza Han ve ardından Muhammed Rıza Şah, modernleşme, istikrar ve milliyetçilik amaçlarıyla zorunlu askerlik sistemini İran'da benimsemişlerdir. Ancak, bu yeni sistem geleneksel İran toplumu tarafından tepkiyle karşılanmış ve Rıza Han'ın otoritesini güçlendirmek için yeni bir ordu düzenine ihtiyaç duyduğu şeklinde algılanmıştır. Muhammed Rıza Şah döneminde ise ülkenin ulusal birliği zedelenmiş, bu sebeple otoriter bir hükümet oluşturulmuştur. Yeni kurulan kabine ve yetkilendirilen Genelkurmay tarafından yönlendirilen ordu, zorunlu askerlik kanunu ile yeniden yapılandırılmıştır. Bu makalede, Kaçar Hanedanlığından Muhammed Rıza Şah Pehlevi dönemine kadar geçen sürede İran'da düzenli bir ordu oluşturulmasının süreçleri ve zorunlu askerlik sisteminin gerekliliği incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İran Ordusu, Muhammed Rıza Şah Pehlevi, Pehlevi Hanedanlığı, Rıza Şah Pehlevi, Zorunlu Askerlik.

* Dr., E-posta: imamoglu38[at]hotmail.com. ORCID: 0000-0001-8279-3240.

Geliş Tarihi/Received: 02.06.2024

Kabul Tarihi/Accepted: 11.11.2024

Abstract

The compulsory military service system, which started in Western European Kingdoms, has played a vital role in establishing national unity between the state and the nation and ensuring the protection of the army. The modern structure that emerged in Europe with industrialization necessitated the compulsory military service system in the development of military power. In Iran, during the Pahlavi Dynasty, Reza Shah and Mohammad Reza Shah adopted the compulsory military service system for modernization, stability, and nationalism. However, this new system was met with resistance from traditional Iranian society, and a perception occurred that Reza Shah needed a new army structure to strengthen his authority. In the era of Mohammad Reza Shah, the country's national unity was undermined, and an authoritarian government was established. The army, directed by the newly established cabinet and the authorized General Staff, was restructured with the compulsory military service law. This article examines the motivations for establishing a regular army in Iran and the necessity of the conscription system from the Qajar Dynasty to the reign of Mohammad Reza Shah Pahlavi.

Keywords: Compulsory Military Service, Iranian Army, Muhammad Reza Shah Pahlavi, Pahlavi Dynasty, Reza Shah Pahlavi.

Giriş

Zorunlu askerlik sistemi, ilk olarak Batı Avrupa krallıklarında, kiliseden bağımsız devletler tarafından oluşturulmuş ve modern çağın başlangıcında devlet ile ulus arasındaki ulusal birliğin tesisinde önemli bir araç haline gelmiştir. 18. yüzyılın başlarında Avrupa’da sanayileşme süreciyle birlikte, bu yeni sistemin askerî bir güç tarafından korunması ve geliştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu durum, modern orduların oluşmasına yol açmıştır.

İran’da, Safeviler, Zend ve Kaçar Hanedanları dönemleri boyunca ordu yapısında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Safeviler döneminde, askerî yapıya büyük önem verilmiş, göçebe ve aşiretlerden oluşan birlikler, İran ordusunun temelini oluşturmuştur. “Kızılbaşlar” olarak bilinen bu güçlü askerî yapı, siyasi mücadele ve taht kavgalarında etkin bir rol oynamıştır. Ancak ordu aşiret kuvvetlerinden oluştuğu için, toplumun diğer sınıflarıyla bağlantı kuramamış ve sadece belirli bir

kesimin mesleği haline gelmiştir. Bu durum, Kaçar Hanedanı dönemine kadar devam etmiştir¹.

Kaçar Hanedanı döneminde Rusya ile yaşanan savaşlar ve birbirini takip eden yenilgiler sonrasında Kaçar Feth Ali Şah'ın veliahtı Abbas Mirza (1789-1833) öncülüğünde orduda birtakım yenilikler yapılmıştır. Nasireddin Şah dönemi Vezir-i Azamı Emir Kebir, ordunun yapısını değiştirecek bazı reformlar yapmış, İngiltere, Fransa ve Rusya'daki askerî gelişmeler takip edilmeye çalışılmıştır. Ancak ordunun revize edilmesi için yapılan bu reformlar yetersiz kalmış, devamı sağlanamamıştır. Emir Kebir döneminde askerlik vazifesi ile ilgili “Bonice sistemi (Kuvve-i Boniche)”² olarak adlandırılan bir askerlik kanunu çıkarılmıştır. Emir Kebir, mevcut Bonice sistemini reforme ederek her 10 kişiden birinin askerlik hizmetine çağırılmasını öngören bir kanunu hayata geçirmiştir³. Bu düzenleme ile her eyaletten belirli sayıda yaya, süvari ve topçu birliklerine asker temini sağlanmıştır. Emir Kebir bu reform sayesinde 30 bin kişilik bir askerî birlik oluşturmuştur. Ancak uygulamada yaşanan aksaklıklar, rüşvet ve halka yönelik şiddet sebebiyle Bonice sisteminde aksaklıklar meydana gelmiştir⁴.

1906 yılında başlayan İran Meşrutiyeti ile birlikte orduyu da kapsayan reform hareketleri, birkaç aydının yüzeysel görüşleri ve Avrupa'dan getirilen yabancı eğitmen ve danışmanlar aracılığı ile yürütülmeye çalışılmıştır. Meşrutiyet sonrası İran Millî Meclisi

¹ Muhammed Niyazi ve Vahid Şalçı, “Şekilgir-i Nizam ve Vazife Der-Peyvend Ba Proje-i Milletsaz-ı Hükümeti Dövre-i Pehlevi-yi Evvel”, *Came'e-i Pejuhi Ferhengi*, Sayı 8 (1392), s. 47-48.

² Bonice bir tür vergi sistemi olan ve Osmanlı Devleti'ndeki tımar sistemine benzer şekilde tarım gelirlerine göre her on erkek tebadan bir kişinin askerlik hizmetine dahil edilmesi sistemidir. Bonice İlanlılar döneminden Kaçar Hanedanı'nın sonuna kadar İran'da uygulanan bir tür vergi sistemidir. Bazı kaynaklarda “Boneh (بَنَه)” (çift) kelimesinden türetildiği ifade edilmiştir. Bonice Sistemi Kaçar Hanedanı dönemi boyunca her bölgenin göndereceği asker sayısını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Asker alım süreçleri yerel yöneticiler tarafından yürütülmüş ve her bölgenin mülk sahiplerinden belirli sayıda asker temin edilmesi yükümlülüğü getirilmiştir. İlk örneklerine Feth Ali Şah (1797-1834) döneminde rastlanan bu uygulama, zamanla rüşvet ve adam kayırma sebepleriyle etkinliğini kaybetmiştir. Bkz. Cihangir Kaim Makami, “Tarihçe-i Serbazgiri der-İran”, *Berresiha-yı Tarihi*, Sayı 2 (1346), c. 2, s. 70.

³ Mir Hüseyin Yekernigân, *Seyr Der-Tarih-i Erteş-i İran*, Haceste, Tahran 1384, s. 256.

⁴ Cihangir Kaim Makami, “Tarihçe-i Serbazgiri der-İran”, s. 70-72.

tarafından Boniçe sisteminde düzenlemeler yapılsa da istenilen verim elde edilememiştir. Pehlevi Hanedanı döneminde ise Batı'da ideolojik ve toplumsal gelişmeler neticesinde ortaya çıkan zorunlu askerlik sistemi Rıza Han tarafından, modernleşme, istikrar, milliyetçiliğin tesisi ve genişletilmesi amaçlarının sağlanmasında bir araç olarak kullanılmıştır. Ancak bu yeni sistemi uygulamak geleneklerine bağlı olan İran toplumu için ilk başlarda tepkilere yol açmıştır. Rıza Han darbe ile tesis ettiği diktatörlüğün devamlılığını sağlamak ve otoritesini güçlendirmek için yeni bir ordu düzenine ihtiyaç duymuştur. Zorunlu askerlik meselesi üzerinden ulema ile yaşanan gerilim belli başlı iç isyanlara sebebiyet vermiştir. Bu durum ulemanın halkın desteğini kazanarak güçlenmesini sağlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nda İran'ın İngiltere ve Sovyet Rusya tarafından işgal edilmesiyle Rıza Şah Pehlevi tahttan indirilmiş yerine Muhammed Rıza Şah Pehlevi yeni İran Şahı olmuştur. Muhammed Rıza Şah ordunun yeniden teşkilatlanmasına öncelik vererek ilk iş olarak zorunlu askerlik hizmeti kanununun revize edilerek meclisten çıkarılmasını sağlamıştır⁵. Bu makalede Kaçar Hanedanı döneminden Muhammed Rıza Şah Pehlevi'nin İran Şahı olması ve orduyu yeniden revize etmesi dönemine kadar geçen süre zarfında İran'da zorunlu askerlik sistemine geçişin seyri inelenmeye çalışılmıştır.

1. Kaçar Hanedanı Dönemi Zorunlu Askerlik Vazifesinin Gelişimi

Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketleri sonrası bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelere bağlı olarak modern ve nizami ordular tesis edilmiştir. Kaçar Hanedanı döneminde yaşanan yenilgiler Batı ordu sistemlerine benzer bir teşkilatın kurulması gerekliliğini doğurmuştur. Bu bağlamda, mevcut askerî sistemin modernizasyonu ve Batılı tarzda bir ordu tesis etme düşüncesi, Kaçar Hanedanlığı dönemi aydınları arasında yaygın bir düşünce olarak kabul görmüştür⁶. Ancak, Rusya, İngiltere ve Fransa gibi büyük güçlerin İran üzerindeki rekabetleri, İran Silahlı Kuvvetleri'nin doğal seyrinde gelişimini olumsuz etkilemiştir. İngiltere ve Rusya, İran üzerindeki çıkarlarını korumak adına mevcut hükümetlere

⁵ Muhammed Niyazi vd., “Şekilgir-i Nizam ve Vazife Der-Peyvend Ba Proje-i Milletsaz-i Hükümet-i Dövre-i Pehlevi-yi Evvel”, s. 50.

⁶ Efsane Nücumâbadi, “Bazgeşt Be-İslam, Ez-Modernizm Be-Nizam-ı Ahlak”, *Mecelle-i Metin*, 1377), s. 364.

sürekli baskı uygulamış ve bu durum, ordunun modernizasyon sürecini olumsuz etkilemiştir⁷.

Meşrutiyet dönemi (1906) ile birlikte İran'da ulusal ordunun oluşturulması meselesi gündeme gelmiştir. Bu fikir halkın ve meşrutiyet yanlılarının ilgisini çekmiştir. İlk parlamentoda düzenli ordunun kurulması ve zorunlu askerlik sisteminin getirilmesi düşüncesi bu dönemde dinî açıdan bir muhalefete veya tepkiye sebep olmamıştır⁸. Örneğin, ilk parlamentonun din adamlarından Cuma İmamı Hacı Mirza Yahya, düzenli ve güçlü bir ordunun gerekliliği konusunda şu ifadeleri kullanmıştır:

*“Bu ülke bir Şii ülkesi ama neden Osmanlı işgalinden altı ay sonra kimse onlara karşı asker göndermeyi düşünmüyor? Yarın daha güçlü bir devlet ülkemize saldırırsa ne yapacaksınız? Neden asker yetiştirmiyorsunuz? Neden bir ordu düşünceniz yok? Bir ordu teşkil edilirse önce oğlumu askere vereceğim. Bütün erkekler İslam'ı ve memleketi korumak için çocuklarını askere göndermeye hazır...”*⁹.

İlk Meclis'te düzenli bir ordunun tesis edilmesi ile ilgili diğer bir girişim ise dönemin Meclis Başkanı Seyyid Hasan Taki Tabrizi, “İhtişamü's-Saltana” (1870-1934) tarafından ortaya atılmıştır. İhtişamü's-Saltana İran genelindeki vilayetlerde nüfus sayımı yapılması için meclise teklifte bulunmuştur. Bundaki amaç erkek nüfusun yaşa göre sınıflandırılmasını ve Avrupa devletlerinde olduğu gibi zorunlu askerlik sisteminin kanunlaşmasını sağlamak olmuştur. Her ne kadar İhtişamü's-Saltana'ya meclis içerisinde bulunan aydınlar ve din alimleri destek verseler de Şah ve destekçilerinin palamentodaki muhalifleri bu kanunun çıkarılmasını engellemişlerdir¹⁰.

⁷ Muhammed Emin Şeyh Nuri, “Tağyir-i Sahtarı-ı Erteş Ez-Sunnet-i Be Modern”, *Mecelle-i Zeman*, Sayı 52 (1385), s. 27.

⁸ Stephane Caronin, *Erteş ve Hükümet-i Pehlevi*, çev. Gulamreza Ali Babayi, Haceste, Tahran 1377, s. 113.

⁹ Hüseyin Ahmedi ve Seyid Muhammed Hadi Raci, “Mevâzi-i Fıkha Der-Kubal-i Tasvib ve İcrâ-yı Kanun Hıdmet-i Nizâm-ı İcbârî (Ba Te'kid Ber Mevazi-i Şehid Muderris ve Hacı Ağa Nurullah İsfahâni) (1294-1320)”, *Du Faslname-i İlmi Pejuheşname-i Hukuk-ı İslamî*, Sayı 21 (1399), c. 2, s. 518.

¹⁰ Ali Rıza Tevani ve Seyide Fatma Sehili, “Endişe-i Teşkil-i Erteş-i Milli Der-Nehustin Dövre-i Meclis-i Şûra-yı Millî”, *Tarih-i İslam ve İran*, Sayı 26 (1394), s. 216-221.

Zorunlu askerlik hizmeti ile ilgili Meclis tarafından yapılan diğer bir girişim ise Boniçe sisteminin yenilenmesi olmuştur. Boniçe sistemi, Meşrutiyet'in ilanından sonra üçüncü dönem İran Milli Meclisi tarafından 18 maddeden müteşekkil askerlik kanununa dönüştürülmüştür. Yeni askerlik kanunu ile askerlik vazifesi yaş sınırları, zorunlu askerlik vazifesi hizmet süreleri, maaşlar, askerî sınıflar ve orduda görev alacak personel sayıları ile ilgili konularda düzenlemeler yapılmıştır¹¹. Harbiye Bakanlığı ise bu kanunun takibi ve uygulanması ile sorumlu tutulmuştur. Ancak bu sistem güçlü toprak sahipleri ve aşiretler tarafından kabul görmemiş, büyük baskılar bu sistemin zayıflamasına ve işlevsiz kalmasına sebebiyet vermiştir. Ayrıca İngiltere ve Rusya, aşiretleri destekleyerek orduda yapılan reformların sonuç vermesini engellemişlerdir¹².

Boniçe sistemi bazı kaynaklarda İran'da zorunlu askerlik vazifesinin başlangıcı olarak ifade edilmektedir. Bazı kaynaklarda ise zorunlu askerlik vazifesinin ilk olarak Dördüncü Meclis döneminde 1919 tarihinde İngiltere ile imzalanan antlaşma sonucunda oluşturulan karma bir komisyon tarafından hazırlanan ve zorunlu askerlik sistemi ile ilgili bölümlerin olduğu rapor ile başladığıdır¹³. Siyasî ve askerî yönden İngiliz mandasının kabulü anlamına gelen bu antlaşmaya göre İran'da nizamî bir ordu teşkil edilecek, İngiltere de bu ordunun ihtiyaçlarını temin edecek ve askerî danışman gönderecekti. İngiltere bu antlaşmanın mecliste onaylanmasını beklemeden İran'da karma bir askerî komisyonun teşkilini sağlamıştır. Ancak 1919 antlaşması İran Meclisi'nde sert bir muhalefetle karşılaşmış ve meclis onayından geçememiştir. Buna rağmen karma komisyon çalışmalarına devam etmiş ve bir rapor hazırlanmıştır. Hazırlanan bu rapor 1299 darbesi sonrası Rıza Han tarafından kurulan yeni ordu teşkilatının temelini oluşturmuş ve yeni nizamî ordu teşkilatı kanunu dördüncü dönem İran Meclisi tarafından 18 Temmuz 1922 tarihinde kabul edilmiştir¹⁴.

¹¹ Mir Hüseyin Yekernigân, *Seyr Der-Tarih-i Erteş-i İran*, Hâceste, Tahran 1384, s. 256.

¹² Seyid Mustafa Takvayi, *Emniyet Der-Dövre-i Rıza Şah*, Muessese-i Mutalaat-ı Tarihi Muasır-ı İran, Tahran 1389, s. 20-31.

¹³ Kuruş Fethi ve Mesud Adinehvend, “Alel ve Zemineha-yı İhya-yı Kanun-ı Nizam-ı Vazife Der-Evayil Saltanat-ı Muhammed Rıza Şah Pehlevi”, *Faslname-i İlmi Mutalaat-ı Tarih-i Nizami*, Sayı 33 (1401), c. 9, s. 23.

¹⁴ Bakır Akili, *Rıza Şah ve Kuşun-u Müttehid'ul-Şekil*, Namek, Tahran 1377, s. 75-77.

2. Pehlevi Dönemi Zorunlu Askerlik Sistemi

“1299 Darbesi” (1921) öncesi İran Ordusu, Kazak Tugayı, Jandarma Birlikleri, eyaletlerde dağınık vaziyetlerde oluşturulmuş küçük mevcutlu askerî birlikler, İngiltere'nin desteği ve baskısıyla oluşturulmuş Güney ve Doğu İran Polis Teşkilatları ile Tahran'da kurulmuş Merkez Tugayı birliklerinden müteşekkildi. Bu orduların hiçbiri ülkede millî bir ordu olarak kabul görmüyordu. Ordu birliklerine İranlı olmayan yabancı askerî danışmanlar komuta ediyordu. Anayasaya göre İran Şahı başkomutandı. Ancak ne onun ne de merkezî hükümetin düzenli askerî birlikler üzerinde herhangi bir kontrol veya denetim hakkı yoktu¹⁵. 1299 Darbesi hem hanedan değişikliğine hem de yeni bir ordu teşkilatının kurulmasına vesile oldu. Darbe ve sonrasında yaşanan gelişmeler sonucu Kaçar Hanedanı son bulmuş ve Pehlevi Hanedanı başlamıştır. Darbenin askerî liderinin Rıza Han, siyasî liderinin ise Seyid Ziyaeddin Tabatabai (1880-1937) olduğu genel kanı olarak kabul edilmiş bir gerçektir. Darbe sonrası Rıza Han genelkurmay başkanı ünvanını kazanmış ve silahlı kuvvetlerin kontrolünü ele geçirmiştir. Rıza Han'ın bundan sonraki hedefi modern bir ordu örgütlenmesi olmuş ve darbeden yaklaşık iki ay sonra yeni ve modern bir İran ordu teşkilini, meclisten çıkartılan yeni kanunlarla başlatmıştır¹⁶.

Rıza Han, modern ve nizami bir ordunun tesisi için aşiretlerin silahsızlandırılması, zorunlu göçe tabi tutulması ve itaat etmeyen aşiretlerin siyasî ve askerî baskı altına alınması stratejisini uygulamaya koymuştur. Polis, jandarma ve münferit ordu güçlerini silahlı kuvvetler çatısı altında toplayarak emir komutayı tek bir çatı altında birleştirmiştir. Bu gelişmelerle birlikte devlet bütçesinin orduya ayrılan oranı da artmaya başlamış, darbeden iki yıl sonra toplam bütçenin yaklaşık % 47'sini savunma giderleri teşkil etmeye başlamıştır. Rıza Han ordu ve siyaset kurumlarının birbirinden farklı ve ayrı mahiyetlerini dikkate almamış, darbeye görev almış kendisine yakın rütbeli askerî personelin mevcut siyasî kadrolarda görev almasını sağlamıştır¹⁷.

¹⁵ Muhammed Rıza Halilifer, *Tovsee ve Nevsazi der-Dövre-i Rıza Şah*, Danişgâh-ı Şehid Beheşti, Tahran 1373, s. 131.

¹⁶ Gulam Rıza Necati, *Tarih-i Siyasi Bistopenç Sale İran*, c. 1, Rasa, Tahran 1377, s. 43.

¹⁷ Sa'ide Lutfiyân, *Erteş ve İnkılab-ı İslami*, Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Tahran 1380, s. 40-44.

Rıza Han'ın nizamî bir ordunun teşkili için bir diğer adımı da Ordu Yüksek Şurası'nın teşkili olmuştur. Bu şura, yukarıda bahsedilen ve 1919'da İngiltere ile yapılan antlaşma sonucu oluşturulan karma askerî komisyonun askerlik vazifesi ile ilgili raporlarını ve diğer Avrupa ülkelerindeki zorunlu askerlik kanunlarını inceleyerek yeni bir zorunlu askerlik kanunu teklifini meclise sunmuştur. Başlangıçta bu kanuna mecliste muhalefet oluşmuş ve komisyona tekrar iade edilmiştir. Darbe sonrası başkomutan (Serdar-ı Sipah) ünvanına sahip Rıza Han bu kanunu çıkarmakta kararlı davranmış ve dönemin önemli ulemalarından Seyyid Hasan Müderris (1872-1932) ve meclisin ileri gelenleri ile yaptığı görüşmeler sonucunda bu kanunun gerekliliği hakkında parlamentoyu ikna etmiştir¹⁸. Rıza Han, yeni ordu teşkilatının kurulmasının ardından ordunun ihtiyaç duyduğu teçhizat ve malzemelerin tamamlanmasına yönelik girişimlerde bulunmuştur. Bu dönemde İran'ın Azerbaycan Eyaleti'nde başlayan İsmail Ağa Simko isyanı, Huzistan'daki Şeyh Hazal İsyanı ve Cengeli Hareketi gibi bazı ayaklanmalara karşı sert önlemler alınarak isyanların bastırılması ve isyancıların cezalandırılması sağlanmıştır. Bu başarılar Rıza Han'ın halk nezdinde güven ve saygınlığının artmasına vesile olmuştur. Bu durum meclis içerisinde de karşılık bulmuş ve Rıza Han askerî gücünün etkisiyle siyasî olarak da ciddi ölçüde taraftar edinmeye başlamıştır. Bu sayede hem askerî hem de siyasî arenada gücünü perçinleyen Rıza Han, son Kaçar şahı Ahmed Şah'ın ülkeyi terk etmesinden sonra meclis tarafından İran Şahı seçilerek (15 Aralık 1925) İran'da Pehlevi Hanedanı dönemini başlatmıştır¹⁹.

Rıza Han'ın kısa sürede yükselişi, kendine bağlı bir ordu teşkilatı oluşturması, siyasî kadrolarda darbeye görev alan ordu mensuplarını görevlendirmesi gibi hızlı gelişen olaylar sebebiyle daha İran Şahı olmadan ulemanın muhalefetinin oluşmasına sebep olmuştur. Ordu ile ilgili ulemanın düşüncesi ise cihadın farz bir dinî hüküm olduğu fikri üzerinde yoğunlaşmıştır. Ulemaya göre cihat meselesinin zorunlu bir kamu görevine dönüştürülmesi cihat düşüncesi ile çelişmekteydi. Ancak sonradan İslam'a göre cihadın farz olduğu ve her Müslümanın ülke sınırlarını ve güvenliğini tesis etmek için zorunlu askerlik hizmetine tabi

¹⁸ Bakır Akili, *Rıza Şah ve Kuşun-u Müttehid'ul-Şekil*, s. 216; Ali Asgar Hikmet, "Yaddaştha-yı Ez-Asr-ı Pehlevi", *Hatırat-ı Vahid*, Sayı 29 (1352), s. 25-26.

¹⁹ Ervand Abrahamiyan, *Iran Beyn-i Du İnkılab*, çev. Muhammed İbrahim Fettahi ve Ahmed Gül Muhammedi, Ney, Tahran 1388, s. 168-170. k

olması gerektiği düşüncesi savunulmaya başlanmıştı. Ulema arasında tartışma konusu olan bir diğer husus da cihat emrinin hükümet tarafından değil ulema tarafından verilmesi gerekliliği idi. Çünkü Rıza Han'ın aynı zamanda "başkomutan" ünvanına sahip olması, cihat emrinin Rıza Han tarafından verileceği anlamına gelmekteydi ve bu durum da bir muhalefet konusunu oluşturuyordu²⁰. Ulemaya göre cihat emri verme hakkı din alimleri ve şer'i hukukçulara aitti. Ulemanın bu konu ile ilgili farklı görüşlere sahip olmaları hususunda Rıza Han'ın eylemlerinin etkili olduğu değerlendirilmektedir. Rıza Han'ın askerî darbe ile hakimiyeti ele geçirmesi, isyanların bastırılması ile birlikte halk arasında itibarının artması ve meclis üzerinde artan siyasi baskısı bir kısım ulema tarafından rahatsız edici bulunmuş ardından Rıza Han'a karşı temelde zorunlu askerlik kanunu olan, özelde ise yukarıda belirtilen eylemler sebebiyle bir muhalefet oluşmuştur²¹. Zorunlu askerlik vazifesi kanunu 6 Haziran 1925 tarihinde Meclis tarafından onaylanmış ancak uygulamada yaşanan bir takım aksaklıklar sebebiyle yaklaşık 15 ay sonra Ekim 1926 tarihinden itibaren uygulamaya başlanmıştır. 32 maddeden müteşekkil bu kanuna göre yurt içi ve yurt dışında yaşayan İran vatandaşlarından 21 yaşına gelmiş erkekler için iki yıl zorunlu askerlik hizmeti vazifesi getirilmiştir. Diğer maddelerde ise askerlik hizmeti ile ilgili muafiyetler, ülke genelinde asker alım bölgelerinin tesisi ve teşkilat yapıları, askerî törenler, askerî sınıflar ve bölgelere göre askerlik süreleri ile ilgili kanunları ihtiva etmiştir²².

2.1. Zorunlu Askerlik Sisteminin İcrası ve Yaşanan Olaylar

Bu kanunun halk tarafından kabullenilmesi ve uygulanmaya başlanması kolay olmamıştır. Birçok şehirde zorunlu askerlik kanununa karşı gösteriler düzenlenmiş, dükkanlar kapatılmıştır. Bu gösterilere din alimlerinin de katılması askerlik kanunu karşıtı göstericilerin sayısında artışa sebebiyet vermiştir²³.

²⁰ Muhammed Niyazi ve Vahid Şalçı, "Şekilgir-i Nizam ve Vazife Der-Peyvend Ba Proje-i Milletsaz-ı Hükümet-i Dövre-i Pehlevi-yi Evvel", s. 140.

²¹ Bakır Akili, *Rıza Şah ve Kuşun-u Müttehid'ul-Şekil*, s. 217-220.

²² Arşiv-i Kavanin Merkez-i Pejuheşha, "Kanun-u Hidmet-i Nizam-ı İcbari 16 Hordad 1304", *Meclis-i Şûra-yı İslami*, www.rc.majlis.ir/fa/law (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2024).

²³ Yahya Aryabahşayiş, "Nizâm-ı İcbari", *Mecelle-i Mutalaat-ı Tarihi*, Sayı 25 (1388), c. 6, s. 73-78; Muhammed Niyazi ve Vahid Şalçı, "Şekilgir-i Nizam ve Vazife Der-

Yeni orduların teşkili sonrası asker yığınlarının sayısının artması kısıtlı imkanlara sahip kışlaların fizikî yapısına büyük bir yük getirmiştir. Bunun haricinde rütbeli subaylar arasında da rüşvet oldukça yaygınlaşmış ve birçok yükümlü asker ise rahat bir görev dönemi geçirmek için rüşvet vermek zorunda kalmıştır²⁴. Yeni katılan yükümlü erlerden firarlar yaşanmış, aileler ise askerlik yaşı gelen çocuklarını gizlemek için ya bildirimde bulunmaktan kaçınmışlar ya da çocuklarını saklamışlardır. Bu sebeple hapse atılan ve işkenceye maruz kalan aile fertleri sayısında artış yaşanmıştır. Zorunlu askerlik karşıtı direnişin artması ve gösterilerin bir halk hareketine dönmesine en büyük etken ise İsfahan'ın önemli din alimlerinden Molla Hacı Ağa Nurullah İsfahani'nin halka destek vermesi ve akabinde de İsfahan uleması ile birlikte Kum şehrine göç etmesi ile olmuştur²⁵.

İsfahan halkının zorunlu askerlik sistemine karşı ayaklanmaları yerel kolluk kuvvetlerin aşırı bir şiddet uygulayarak isyanı bastırmaya çalışması, gösterilerin daha da alevlenmesine sebep olmuştur. İsyancıların Hacı Ağa Nurullah İsfahani'nin evine sığınması ile birlikte Nurullah İsfahani'nin evi isyancı grupların toplanma ve gösterilerin ana merkez yeri haline gelmiştir. Nurullah İsfahani halkı sakinleştirmeye çalışsa da olayların devamında halkın sözcüsü haline dönüşmesi sebebiyle mevcut zorunlu askerlik kanununa karşı halkın taleplerini yerine getirmek için yanına gelen İsfahan ulemasıyla birlikte Kum şehrine hicret etmiştir. Bu hicret olayı ülkenin her yerindeki önemli molla ve din alimlerine mektuplarla bildirilerek destek vermeleri sağlanmıştır²⁶. Bu sayede Şiraz, Keşan, Hemedan ve Horasan gibi şehirlerden birçok önemli din adamı da İsfahani'nin bu hicretine katılarak Kum şehrine hicret etmiştir. Tebriz'de bulunan önemli müçtehid Ayetullah Mirza Sadık Tebrizi (1890-1976) mesafenin uzak olması nedeniyle Kum

Peyvend Ba Proje-i Milletsaz-ı Hükümet-i Dövre-i Pehlevi-yi Evvel", s. 137-138.

²⁴ Mir Hüseyin Yekernigân, *Seyr Der-Tarih-i Erteş-i İran*, s. 375.

²⁵ Rahim Mirkuhi Nikbaht ve Hacı Rıza Sadığı Nahcivani, "Tağyir-i Libas ve Kıyam-ı Merdum-u Tebriz", *Mecelle-i Mutalaat-ı Tarihi*, Sayı 4 (1383), s. 183.

²⁶ Hamid Basiret Meneş, *Ülemâ ve Rejim-i Rıza Şah: Nazai Ber-Amelkerd-i Siyasi-Ferheng-i Ruhaniyûn Der-Salha-yı 1305-1320*, Muessese-i Çâb-ı Neşr-i Ürûs, Tahran 1392, s. 297.

Şehrine geç ulaşmış, bu zamanda vefat eden Hacı Ağa Nurullah'ın cenaze törenine ancak yetişebilmiştir²⁷.

İsfahan ulemasının Kum şehrine göç etmesi ve akabinde diğer müçtehidlerin de Kum şehrinde devlet karşıtı ayaklanmaları 13 Eylül-26 Aralık 1927 tarihleri arasında toplamda 105 gün sürmüştür. Göç öncesi ve sonrasında elde edilen belgeler İsfahan'a hicret eden din âlimlerinin görünürde zorunlu askerlik sistemi olmakla beraber Rıza Şah'ın başına buyruk hareketleri ve din adamlarını hiçe sayan tavrı sebebiyle bir nevi yüzleşme olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde ulema Rıza Şahın kararları sebebiyle doğrudan bir çatışmaya girmeyerek yaşanan bu toplumsal olay ile birlikte kendi varlıklarını ve ellerinde bulundurdıkları gücü bir nevi Rıza Şah'a göstermişlerdir. Seyid Hasan Müderris tarafından din alimlerine yazılan mektuplarda asıl hedeflerinin Rıza Şah hükümetinin ıslahı ile ilgili olduğu vurgulanmıştır. Aynı şekilde bu dönemde İsfahan'dan yazılan mektuplarda da Şah'ın İngiliz yanlısı tavrı, yabancı devlet sefirliklerinin ülke işlerine karışması, Rıza Şah'ın batılılaşma hareketleri ve yönetimdeki sert tavırları konuları daha çok eleştirilmiştir²⁸. Nihayetinde ulema ve hükümet arasında başlayan görüşmeler ulemanın altı isteği etrafında şekillenmiştir:

- 1) Zorunlu askerlik sisteminin önlenmesi veya reforme edilerek değişiklik sağlanması
- 2) Meclisin aldığı kararları denetlemek ve alınan kararlara nezaret etmek üzere ulemeden beş müçtehitin görevlendirilmesi
- 3) Şer'i hukukun yasaklarına tamamen riayet edilmesi
- 4) Şer'i kitapların muhafazası ve düzeltilmesi
- 5) Kültür Bakanlığında istihdam edilecek şer'i bir müfettiş göreviyle bir müçtehitin atanması ve zararlı yayınların önlenmesi
- 6) Yabancı okulların eğitim programlarının yeniden düzenlenmesi²⁹

²⁷ Musa Necfi, *Endiše-i Siyasi ve Tarih-i Nuhzet-i Hacı Ağa Nurullah İsfahâni*, Muessese-i Mutalâât-ı Tarih-i İran, Tahran 1378, s. 241.

²⁸ Hüseyin Meki, *Tarih-i Bist Sale İran (İnkırâz-ı Kacariye ve Teşkil-i Silsile-i Diktatöri Pehlevi)*, Emir Kebir, Tahran 1357, s. 434, 528.

²⁹ Hüseyin Ahmedi ve Seyid Muhammed Hadi Raci, "Mevâzi-i Fukaha Der-Kubal-i Tasvib ve İcrâ-yı Kanun Hıdmet-i Nizâm-ı İcbâri", s. 526-530.

Ulemanın kendi arasında ve merkezî hükümet ile yaptıkları mektuplaşmalar incelendiğinde, ulemanın asıl taleplerinin sadece zorunlu askerlik sisteminin kaldırılması olamadığı görülmüştür. Kum'a gelen muhacir ulema heyet ile Horasan ve Kirman'da bulunan alimlerin birbirlerine yazdıkları mektuplarda ise genel olarak zorunlu askerlik sisteminden söz edilmemiş, daha ziyade Batı kültürünün ülkeyi işgali ve tehlikesi konularına değinilmiştir³⁰. Zorunlu askerlik sisteminin kaldırılması yönündeki girişimler hiçbir zaman hukukî bir boyut kazanmamıştır. Ulema, yalnızca toplumun menfaati ve halkın askerlik sistemine yabancı olmasından dolayı yeni askerlik kanununa muhalefet etmiştir. Ulemanın kendi arasındaki mektuplaşmalarında zorunlu askerlik sisteminin şeriata karşıtlığından söz edilmemektedir. Hükümetin ulemaya karşı geri adım atması, Rıza Han'ın büyük din alimlerini ziyareti, zamanla ortamın yumuşamasını, din âlimlerinin zorunlu askerlik sistemine bakış açılarının değişmesini ve hatta ulema tarafından desteklenmesini sağlamıştır. Örneğin Necef'teki İran konsolosluğu tarafından gönderilen telgrafta dönemin önemli şii din adamlarından Seyid Abdulhasan İsfahani'nin (1886-1946) zorunlu askerlik hizmetinin şeriata aykırı olmadığı, bu kanunun övgüye değer bir karar olduğu ve zorunlu askerlik hizmetine destek verdiği iletilmiştir. Sonuç olarak gerek bu kanunun meclis tarafından onaylanması, gerekse onay sonrası yaşanan olaylar ve gösteriler, Rıza Şah döneminin en önemli ayaklanmalarından biri olarak kaydedilmiştir³¹.

2.2. Zorunlu Askerlik Vazifesi Kanununda Yapılan Değişiklikler

Bu ayaklanmaların neticelenmesinin ardından, Rıza Şah devletin birçok alanında yeni reformlar yapmıştır. 1925 yılında çıkarılan zorunlu askerlik kanunun uygulanmaya başlamasıyla birlikte birtakım aksaklıklar ve eksiklikler tespit edilmeye başlanmıştır. Bu eksikliklerin giderilmesi amacıyla 22 Eylül 1931 tarihinde Meclis tarafından bu kanuna ilave yapılan yeni maddeler ile Zorunlu Askerlik Vazifesi kanunda belirli

³⁰ Ali Rıza İsmaili, “Esnâd-ı Der-Bare-i Nuhzet ve Muhaceret-i Ulema-yı İsfahan Ve-Kum (1306 HŞ)”, *Goncine-yi Esnâd*, Sayı 23-24 (1375), c. VI, s. 20-22; Musa Necefî, *Endişe-i Siyasi ve Tarih-i Nuhzet-i Hacı Ağa Nurullah İsfahâni*, s. 232-233.

³¹ Hüseyin Ahmedi ve Seyid Muhammed Hadi Raci, “Mevâzi-i Fukaha Der-Kubal-i Tasvib ve İcrâ-yı Kanun Hıdmet-i Nizâm-ı İcbârî”, s. 529-530.

düzenlemeler yapılmıştır³². Zorunlu Askerlik Vazifesi kanunun kapsamlı düzenlemesi ise 19 Haziran 1938 yılında gerçekleşmiştir. Yeni çıkarılan kanun, 19 bölüm ve 166 alt maddeden müteşekkildir. Kapsamlı düzenlemeye ait 19 bölüm şunlardır:

- 1) Genel Tanımlar (yükümlü askerî personel, çağrı dönemleri, kuralar vs)
- 2) Asker Alım Bölgeleri (ordu merkezlerinde oluşturulan asker alım merkezleri ve vazifeleri)
- 3) Celp/Çağrı Dönemleri (askere alım dönemleri, kura ile belirleme usul ve esasları)
- 4) İhtiyaçların Temini (yükümlü askerî personele hizmetleri süresince belirlenen ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçların temin edilmesi ile ilgili esaslar)
- 5) Ulaşım Hizmetleri ve Kayıt İşlemleri (yükümlü erlerin kışalarına katılım ve kayıt işlemleri)
- 6) Asker Alım Heyetlerinin Teşkili ve Vazifeleri (Vilayetlerde ve taşralarda teşkil edilen asker alım heyetleri ve vazifeleri ile ilgili usul ve esaslar)
- 7) Mizacî ve Fizikî Tam Muafiyetler ve Kapsamları (Psikolojik ve fizikî olarak zorunlu askerlik görevinden muaf tutulacaklar hakkında belirlenen usul ve esaslar)
- 8) Sınırlı Muafiyetler ve Kapsamları (çeşitli hastalıklar ve fizikî noksanlıklara göre askerî kadroların sınıflandırılması ve alınacak personelin sağlık koşulları ile ilgili belirlenen usul ve esaslar)
- 9) Bakmaya Yükümlülüğü Olan Kişilerin Zorunlu Askerlik Hizmetleri (sivilde bakmakla mükellefiyeti olan aile bireyleri olan yükümlülere uygulanacak esaslar)
- 10) Öğrenciler ve Muafiyetleri (öğrencilik dönemleri ve yüksek okul mezunlarının askerlik vazifelerine yönelik usul ve esaslar)
- 11) Yedek Subay Kadroları ve Vazifeleri
- 12) Doktorlar, Baytarlar ve Eczacılar ile Bunların Askerlik Vazifeleri

³² Esnâd-ı Kanun-u Hidmet-i Nizam-ı Vazife, “Kanun-u Hidmet-i Nizam-ı Vazife 30 Şehrîver 1310”, *Merkez-i Pejuheşha-yı Meclis-i Şura-yı Milli*, www.qavanin.ir/Law (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2024).

- 13) Tören ve Merasimlerin İcrası
- 14) Yurt Dışındaki Vatandaşların Askerlik Vazifeleri ve Muafiyetleri
- 15) Yemin Törenleri ve İcrası
- 16) Seferberlik ve Diğer Talimatların Hazırlanması (askerlik hizmeti müddetince belirlenen kuralların talimatlar şeklinde hazırlanması ve yayınlanması)
- 17) Yaş Muafiyetleri
- 18) Askerlik Sınıfları ve Sınıf Vazifeleri (piyade, süvari, topçu gibi askerî sınıflara personel seçimleri ve vazifeleri ile ilgili usul ve esaslar)
- 19) Askerlikte Uygulanacak Cezalar (askerlik süresince kanun ve talimatlara uymayanlara yönelik uygulanacak olan cezalar)³³

Rıza Şah'ın hükümdarlık sürdüğü yirmi yıl boyunca askerî ve siyasi atılımlara, ordunun teşkilatlanmasına ve modernleşmesine önem vermesine rağmen İran ordusu Sovyet Rusya ve İngiltere işgaline karşı herhangi bir güçlü direniş gösteremeyerek dağılmıştır. Müttefikler tarafından İran'ın işgali Rıza Şah'ın tahttan indirilerek sürgüne gönderilmesine ve yerine oğlu Muhammed Rıza Şah Pehlevi'nin yeni İran Şahı olarak getirilmesine sebep olmuştur. Bu durum yeni kurulan düzenli ordunun ilk sınavı olmuştur³⁴.

3. Muhammed Rıza Pehlevi Saltanatının ilk döneminde Zorunlu Askerlik Meselesi

Müttefik devletler tarafından İran'ın işgal edilmesinin ardından Rıza Şah tahtını oğluna bırakmak ve ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Tarihi görevi vatan savunması olan ordunun vazifesini yerine getirememesi ve kısa sürede dağılması, millî ve bağımsız özelliğini gölgelinde bırakmıştır. Bu sebeple halk arasında Pehlevi Hanedanı'na karşı bir öfke oluşmuştur. Yeni İran şahı Muhammed Rıza Şah, Ali Soheyli (1895-1958) ve Ahmed Kavam (Kavamu's-saltana 1876-1955) gibi kendisine yakın bürokratların kurdukları kabineler aracılığıyla içeride

³³ Sazman-ı Milli Kavanin ve Mukarrerat-ı Cumhur-i İslami İran, Hidmet-i Nizam-ı Vazife 29 Hordad 1317, *Sazman-ı Milli Kavanin ve Mukarrerat*, www.qavanin.ir/Law (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2024).

³⁴ Sa'ide Lutfiyân, *Ertes ve İnkılab-ı İslami*, s. 49.

yaşanan/yaşanacak muhalefeti engellemeyi amaçlamıştır. İlk olarak dağılmış orduyu yeniden bir araya toplamayı ve kışlaların ihtiyaç duydukları askerleri sağlamak için mevcut zorunlu askerlik kanununun reforme edilerek yeniden uygulanmasını hedeflemiştir³⁵.

3.1. Ordunun Yeniden İnşası ve Yeni Askerlik Kanunu

İran'ın Eylül 1941'de İngiltere ve Sovyetler Birliği tarafından işgal edilmesi³⁶, askerî teşkilat yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. Ancak mevcut düzenin temel dayanağı ve hükümetin devamı için gerekli bir araç olarak, ordunun ve zorunlu askerlik sisteminin varlığı hayati önem taşımaktaydı. Ordu, Pehlevi yönetiminin istikrarında önemli bir role sahipti. Bu sebeple Muhammed Rıza Şah ve yönetimdeki bazı siyasi ve askerî liderler silahlı kuvvetlerin yapısının yeniden düzenlenmesine yönelmişlerdir. İlk olarak Muhammed Rıza Şah ile başlayan bu yeni dönemde ordunun kontrol merkezi Savaş Bakanlığından Genelkurmay karargahında devredilmiştir. Genç Şah, orduyu yalnızca askerî faaliyetlerin yürütülmesi, yasaların çıkarılması ve kamu düzeninin sağlanması için değil, aynı zamanda monarşinin korunması amacıyla stratejik bir araç olarak da kullanmıştır³⁷. Silahlı kuvvetlerin yeniden inşası amacıyla çeşitli programlar başlatılmıştır. Uygulanan bu programlar; askere alma süreçleri, rütbe terfileri, personel istihdamı, seferberlik, askerî eğitim, lojistik ve sosyal yardımlar gibi alanları kapsamaktadır. Müttefiklerin işgali öncesinde mevcut kışlalar yeniden canlandırılmaya çalışılmıştır. Genç Şah'ın emri doğrultusunda, Behbahan, Ahvaz, Kermanşah ve Loristan gibi şehirlerde yeni kışlalar ve birlikler kurulmuştur. Ayrıca, zorunlu askerlik kanunu gözden geçirilerek yeniden düzenlenmiştir. Zorunlu askerlik sistemi çerçevesinde asker alımlarının başlamasıyla birlikte, İran'ın işgali sırasında boşaltılan

³⁵ Sa'ide Lutfiyân, *Erteş ve İnkılab-ı İslami*, s. 50-51.

³⁶ İran, 1941 yılının Ağustos ayında işgal edildi. 25 Ağustos 1941 tarihinde, İngiliz ve Sovyet güçleri iki koldan İran işgaline başladı. Bu işgal, hem İran'ın stratejik konumu hem de petrol kaynaklarına erişim sağlama amacıyla gerçekleştirildi. İran'ın işgali, 17 Eylül 1941'de sona erdi. Bu tarihte, Şah Rıza Pehlevi, işgalin sonucu olarak tahttan feragat etti ve ülkeyi terk etti. İşgal sona erdikten sonra, İran üzerindeki yabancı birliklerin büyük kısmı 1942 yılının ortalarına kadar ülkeyi terk etti. Bkz. Bakır Akili, *Rıza Şah ve Kuşun-u Müttehid'ul-Şekil*, s. 505.

³⁷ Fahreddin Azimi, *Buhrân-ı Demokrasi Der-İran 1320-1332*, Alborz, Tahran 1370, s. 30-33.

kışlalar ve er eğitim merkezleri yeniden askerî personelle doldurulmaya başlanmıştır³⁸.

3.2. Zorunlu Askerlik Kanununun Yeniden Revize Edilmesi

İran'ın işgal edilmesi ile birlikte İran Meclisi çalışmalarına ara vererek dağılmıştı. Muhammed Rıza Şah'ın İngiltere ve Rusya tarafından Pehlevi Hanedanı'nın başına getirilmesiyle Meclis yeniden açıldı (13. dönem). Meclisin ilk gündemi ulusal güvenlik açısından ordunun yeniden toparlanması olmuştu. Ancak meclis İran'ın işgali esnasında birçok askerî personelin vazifelerini yerine getirmeyerek kışlaları boşaltması ve savaş alanından kaçması konuları üzerinde durmadı. Yeni Şah da mevcut monarşisini korumak amacıyla bu olayların üzerine gitmedi. Bu konu adeta kapatılmıştı³⁹. Muhammed Rıza Pehlevi, orduyu yeniden toparlamak ve halkın orduya güvenmesini sağlamak için üst düzey subayları yanına çekmeye çalıştı. Mecliste dört parti vardı. Bunlar Adalet, Vatan, Milli Birlik Fraksiyonu ve Azerbaycan Partileriydi. Kabineler ise sırasıyla, Ali Soheylî (1895-1958) ve Ahmed Kavam (1876-1955) tarafından kuruldu ve bu kabineler tarafından ilk olarak ordu ve askerî teşkilatla ilgili sorunlar ele alındı⁴⁰. Mecliste milletvekilleri, ordunun asker ihtiyacını karşılamak için zorunlu askerlik kanununa uyulması gerektiği konusunda hemfikirdi. Sadece askerlik süreleri, askerlik muafiyetleri, celp dönemleri, öğrencilerin askerlik vazifesi ile ilgili durumları ve yüksek tahsil sahiplerinin orduda nasıl istihdam edileceği ile ilgili konularda tartışmalar yaşandı. İlk oturumda milletvekilleri arasındaki tartışmalar mevcut askerî yapı ve emir komutadaki zafiyetler konularında yaşandı. Zorunlu askerlik kanununa yönelik yapılan itirazlarda kanunda yer alan askerlik muafiyetleri tartışma konusu oldu. Diğer bir mesele de celp dönemlerinin ziraî hasat zamanına denk gelmesi idi. Asker alımının ziraî döneme denk gelmeyecek şekilde düzenlenmesi ile hangi tahsil grubuna ne tür bir muafiyet verileceği konuları mecliste tartışıldı⁴¹. Vekillerin büyük çoğunluğu mevcut askerlik sisteminin vatani savunmak ve iç düzeni

³⁸ Vahid Sinayi, *Devlet-i Mutlaka, Nizamiyan ve Siyaset Der-İran 1299-1358*, Kevir, Tahran 1384, s. 385.

³⁹ Gulam Rıza Necati, *Tarih-i Siyasi Bistopenç Sale İnan*, s. 34.

⁴⁰ Ervand Abrahamian, *İnan Beyn-i Du İnkılab*, s. 214-228.

⁴¹ Müzakerat-ı Meclis-i Şura-yı Millî 7 Tir 1321 Nişest 66, Dövre 13, *Müzakerat-ı Meclis*, www.mashruteh.org (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2024).

sağlamak için gerekli olduğu düşüncesinde hemfikirdiler. Mecliste, zorunlu askerlik süresinin iki yıldan bir yıla indirilmesi konusu da vekiller arasında tartışıldı. İki yıllık sürenin çok uzun olduğu, bu süre zarfında ülkede iş gücü kaybının yaşanacağı üzerinde duruldu. Bazı milletvekilleri ise eski mahallî askerî birliklerin varlığının yeniden tesis ettirilmesi gerektiği konusunda dursa da çoğunluk tarafından kabul görülen bir görüş olmadı⁴². Genel manada mecliste zorunlu askerlik kanunu ile ilgili tartışmalar şöyle özetlenebilir:⁴³

- 1) Ülkenin çıkarları ve toprak bütünlüğü için nizami ordunun gerekliliği
- 2) Askere alma sürecinde ayrımcılık ve adam kayırmacılığın yapılmadan her İran vatandaşına eşit şekilde davranılması
- 3) Silah altına alınan askerî personele askerlik vazifeleri süresince eşit sosyal imkan, sağlık ve eğitimin verilmesi
- 4) Zorunlu askerlik kanunu ve ordunun yeteneklerinin geliştirilmesi
- 5) Askerlik süreleri ve celp dönemleri
- 6) Zorunlu askerlik vazifesi muafiyetleri
- 7) Bir vatandaşlık sorumluluğu olduğunun topluma kabul ettirilmesi

Meclisteki pekçok müzakereden sonra 1942 yılı sonlarında yeni bir zorunlu askerlik vazifesi kanunu tasarısı oluşturuldu. Kanun tasarısı ile ilgili revizeler tamamlanarak Ocak 1943'te onaylanmak üzere meclise gönderildi. Yapılan oturumda meclis tarafından 26 Ocak 1943 tarihinde “Kanun-u Nizam-ı Vazife” olarak adlandırılan zorunlu askerlik hizmeti kanunu kabul edildi. Ancak kanunun uygulanması konusunda bazı milletvekillerinin çekinceleri devam etti. İtirazların asıl sebebi yasanın kendisi değil uygulama biçimi ile ilgiliydi. Askere alım memurların sert tutumları, askere alım sürecinin adil olmaması, celp dönemi tarihlerinin tarım faaliyetleri üzerine etkisi, zorunlu hizmet süreleri ve verilen muafiyetler konularında oldu⁴⁴.

⁴² Müzakerat-ı Meclis-i Şura-yı Milli 9 Tir 1321 Nişest 67, Dövre 13, *Müzakerat-ı Meclis*, www.mashruteh.org (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2024).

⁴³ Müzakerat-ı Meclis-i Şura-yı Milli 9 Tir 1321 Nişest 67, Dövre 13, *Müzakerat-ı Meclis*, www.mashruteh.org (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2024).

⁴⁴ Müzakerat-ı Meclis-i Şuuray-ı Milli 6 Behmen 1321 Nişest 128, Dövre 13, *Müzakerat-ı Meclis*, www.mashruteh.org (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2024).

Zorunlu askerlik hizmeti kanunu 1943 yılı sonunda uygulanmaya başlandı. İngiltere ve Rusya'nın işgali sonrası boşalan kışlalar, dokuz aylık süreden sonra yeniden yükümlü askerlerle dolmaya başladı. Bu kanunda kabul edilen maddelere göre; her ordu merkezinde Askerlik Vazifesi İdaresi ve Harbiye Bakanlığı tarafından alınan kararlara göre bir asker alım merkezi teşkil edilecekti. 1938 yılında çıkarılan kanun ile teşkil edilen asker alım ve toplama merkezleri bu yeni kanunun 24'üncü maddesine göre yeniden düzenlenmiştir. Bu kanunun üçüncü bölümünde cezalar ve kapsamları ile ilgili maddelerde de değişiklikler yapılmıştır. Yeni kanunda doğum belgelerinde ve kimlik kartlarında sahtecilik yapanların soruşturmaları sonucuna göre üç aya kadar hizmet sürelerinin uzatılması kararlaştırılmıştır⁴⁵. Şehir merkezlerinde askerlik şubeleri tesis edilerek mevcut kanunları uygulamak üzere nüfus idaresi, adlî jandarma, belediye zabıtası, iki askerî hekim ve iki belediye meclis üyesinden müteşekkil Asker Alım Meclisleri de kuruldu. Bunun haricinde nahiyelerde valilik ve merkez asker alım temsilcisi, bir mutemet, bölge sorumlusu bir subay personel ve asker alımı için görevlendirilen en az bir hekimden oluşan gezici teşkilatlar da kuruldu. Yeni kanunda eksik görülen ve değişiklik yapılan bir diğer konu ise muafiyetler ile ilgili olmuştur. Bu kanuna göre iki askerî hekimin muayenesi ve tanısına dayanarak mizaç veya fizikî bozukluğu sebebiyle askerlikten daimî olarak muaf tutulacak olan kişiler şunlardır:

- 1) Bir veya iki gözü görme engelli olanlar
- 2) Kambur kişiler
- 3) Kulağı duymayanlar
- 4) Konuşamayan dilsizler
- 5) Topal ve kalıcı bacak sakatlığına sahip kişiler
- 6) Tek kolu olanlar
- 7) Sağ eli olmayanlar
- 8) Boyu 150 cm'den kısa olanlar
- 9) Engelliler ve tedavisi mümkün olmayan kalıcı hastalığı olanlar
- 10) Askerlik yapmayacak göz bozukluğuna sahip kişiler⁴⁶

⁴⁵ Kuruş Fethi ve Mesud Adinehvend, "Alel ve Zemineha-yı İhya-yı Kanun-ı Nizam-ı Vazife Der-Evayıl Saltanat-ı Muhammed Rıza Şah Pehlevi", s. 101-102.

⁴⁶ Müzakerat-ı Meclis-i Şura-yı Millî, 6 Behmen 1321 Nişest 128, Dövre 13, *Müzakerat-ı Meclis*.

Rıza Şah dönemindeki kanunda muafiyetlerin kapsamı daha sınırlı idi. Engelliler konusunda bile kanunda bulunan eksiklikler sebebiyle engelliler askere çağrılıyordu⁴⁷. Bu sebeple daha az kişi askerlikten muaf tutuluyordu. Bir diğer önemli değişiklik ise din adamları ve ulemanın muafiyetleri ile ilgili olmuştur. Yeni kanuna göre aşağıdaki kişiler konumları gereği askerlik görevlerini yerine getirmekten muafı:

- Taklid makamlarından veya fetva veren otoritelerinden içtihat veya fetva vermeye yetkili olan şeriat yöneticileri
- Zerdüşt, Kelimi ve Hristiyan din alimlerinin birinci sınıf ulemaları (Bu kişilere ait belgelerin geçerliliği Yüksek Kültür Şurası tarafından verilen belgelere göre resmîyet kazanmaktaydı. Ayrıca Kültür Bakanlığı tarafından kabul edilen okullarda din eğitimi gören öğrenciler öğrencilik dönemi boyunca askerlikten muaf sayıldılar.)

Böylece ulemanın büyük bir çoğunluğu sadece askerlik hizmetinden muafiyetle kalmadı aynı zamanda askerî eğitimlerden de muaf tutuldular. Zorunlu askerlik hizmeti kanununun onaylanmasının ardından askerî memurlar ülkenin farklı yerlerinde asker toplamaya başlamışlardır. Muhalifler ise istemeseler de bu kanunu kabullenmek zorunda kalmışlardır. İlerleyen yıllarda söz konusu kanun hakkında şikâyetlerde artış olmuştur. Özellikle zorunlu hizmet yükümlülüğündeki kişilerin ailelerinin geçim sıkıntısı yaşamaları ile ilgili dilekçeler meclise sunulmaya başlanmıştır. Bu kanunla tanımlanan zorunlu askerlik sistemi 1951 yılına kadar devam etmiştir. 1951 yılında kanunda yeni değişiklikler yapılmıştır⁴⁸.

⁴⁷ Esnâd-ı Kanun-ı Hidmet-i Nizam-ı Vazife, “Kanun-ı Hidmet-i Nizam-ı Vazife 29 Hordad 1317”, *Merkez-i Pejuheşha-yı Meclis-i Şura-yı Milli*, www.qavanin.ir/Law (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2024).

⁴⁸ Kuruş Fethi ve Mesud Adinehvend, “Alel ve Zemineha-yı İhya-yı Kanun-ı Nizam-ı Vazife Der-Evayil Saltanat-ı Muhammed Rıza Şah Pehlevî”, s. 103-104.

Sonuç

İran'da zorunlu askerlik sisteminin benimsenmesi ve uygulanması süreci, uzun bir tarihsel gelişim göstermiştir. Geleneksel toplum yapısının etkisiyle, Zend Hükümdarlığı'ndan Kaçar Hanedanı'na kadar askerî birlikler aşiretler tarafından teşkil edilmiş, bu durum merkezi bir emir komutanın eksikliğine yol açmıştır. Bu zorlukları aşmak amacıyla, Kaçar Hanedanı döneminde Batı tarzı bir ordu yapısına geçiş için çeşitli girişimlerde bulunulmuş, ancak bu süreç bazı aydınlar tarafından sürdürülememiştir. İran'ın Rusya ile yapılan savaşlar neticesinde 1813 Gülistan ve 1828 Türkmençay Antlaşmaları ile büyük toprak parçalarının kaybetmesi, İran ordusunun zayıflığı ve yetersizliği konusunda bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir.

Ordunun hem fizikî hemde teşkilat bakımından modernize edilmesi fikri, Feth Ali Şah (1797-1834) ve oğlu Abbas Mirza tarafından uygulamaya konulsa da devam ettirilememiştir. Bunun en büyük nedeni aşiret yapılanmaları sebebiyle ordu üzerinde merkezi bir otorite kurulamamış olduğu değerlendirilmektedir. Ordu teçhizat konusunda modernize edilmeye çalışılmış ancak yabancı eğitimcilerin ülkedeki faaliyetlerinin devamlılığı sağlanamamıştır. Bu sebeple Kaçar Hanedanlığı döneminde ordu ve ordu teşkilatı ile ilgili olarak ulemanın Batı karşıtı tavırları ve aşiretlerin geleneksel orduyu muhafaza etme düşünceleri, İran halkı üzerinde olumsuz bir etki yarattığı, bu sebeple ordunun modernizasyonuna belli bir seviyeden sonra halk tarafından destek verilmediği değerlendirilmektedir. Aynı şekilde meşrutiyet dönemi incelendiğinde aydınlar tarafından düzenli ordu fikri desteklenmiş ancak mecliste ve şah nezdinde yeterli destek elde edilememiştir. Elde edilen bulgulara göre üç sebepten dolayı saray tarafından düzenli ordu fikri desteklenmediği sonucu çıkarılmaktadır: Birincisi, ekonomik kriz sebebiyle yeni kurulması planlanan düzenli ve milli ordunun ihtiyaçlarının karşılanamayacak olması, ikincisi, İran üzerinde nüfuz sahibi olan Rusya ve İngiltere'nin hâlihazırda İran'da kendilerine bağlı silahlı kuvvetlerinin bulunuyor olması (Ruslara bağlı Kazak Tugayı, İngilizler tarafından kurulan Güney İran Polis Gücü) sebebiyle İran'da düzenli ve milli bir ordu kurulmasını istememeleri, üçüncüsü, meşrutiyetin ilanı ile birlikte meclisin açılması ve parlamentonun güdümünde yeni bir düzenli ordu kurulmasının saray tarafında tedirginlik yaşatabileceği değerlendirilmektedir.

Kaçar Hanedanlığının aksine Rıza Şah, modern ve ulusal bir ordu oluşturma hedefini benimsemiştir. Bu bağlamda, zorunlu askerlik sisteminin uygulanması, halkın ulus bilinci etrafında birleşmesini sağlamak amacıyla bir araç olarak görülmüştür. Rıza Şah, kendisine bağlı güçlü bir ordunun kurulmasıyla iç tehditleri kontrol etmeyi ve rejimini güvence altına almayı amaçlamıştır. Kaçar Hanedanlığı tarafından desteklenmeyen zorunlu askerlik sistemi, Pehlevi Hanedanlığı döneminde ulusu birleştirici bir olgu olarak görülmüş ve desteklenmiştir. Ancak bu hizmetlerin yürürlüğe girmesi ve tam olarak uygulanması uzun bir zaman almıştır. Ulemanın karşı çıkmasının sebepleri incelendiğinde asıl amaçlarının Rıza Şah'ın güçlenmesini engellemek olduğu sonucu çıkarılmaktadır. Ayrıca ulemanın ileri gelenlerinin halkın sözcüleri gibi hareket etmeleri ulemayı güçlendirmiştir. Şaha karşı oluşturulan en büyük muhalif kesmi mollalar oluşturmuş ve bu durum Pehlevi hanedanlığının sonuna kadar devam etmiştir.

Rıza Şah tarafından oluşturulan düzenli ordu, çeşitli isyanları bastırarak halk nezdinde kendisine olan güveni artırmış hem de ordunun ulusal kimliğinin halk tarafından benimsenmesine zemin hazırlamıştır. Ancak, İngiltere ve Rusya'nın İran'ı işgali sırasında ordunun dağılması, ulus inşa sürecindeki etkisinin sınırlı olduğunu göstermiştir.

İşgal sonrası Rıza Şah'ın tahttan indirilmesi ve Muhammed Rıza Pehlevi'nin yeni İran Şahı olması, halkta derin bir hoşnutsuzluk yaratmıştır. Muhammed Rıza, ilk olarak ordunun yeniden yapılandırılması ve zorunlu askerlik sisteminin revize edilmesine yönelmiştir. Bu adımlarla iktidarını pekiştirmeyi ve iç muhalefeti kontrol

altında tutmayı hedeflemiştir. İran'ın işgali esnasında Rıza Şah'ın verdiği emirleri yerine getirmeyen generallerin yargılanmaması, Muhammed Rıza'nın otoritesini tesis etmek ve saltanatını güçlendirmek amacıyla stratejik bir tercih olmuştur. Bu kapsamda iki sonuç elde edilmektedir: Birincisi, Rıza Şah döneminde düzenli ordu kurulması ve zorunlu askerlik hizmetinin getirilmesindeki amaç ulusun inşası iken, Muhammed Rıza Şah döneminde ilk amaç saltanatın iç muhalefete karşı korunması olmuştur. İkinci çıkarım ise halkın milli orduya bakış açısı ile ilgilidir. Rıza Şah'ın iç isyanları bastırması ve merkezi otoriteyi sağlaması, halkın güvenini kazanmasını sağlamıştır. Ancak Muhammed Rıza Şah döneminde ordu ile ilgili reformların hiçbiri milli bir nitelik kazanmadığı değerlendirilmektedir.

Diğer bir çıkarım ise ulema ile ilgili olmuştur. Pehlevi döneminde uygulanan Batı tarzı reformlar halk arasında hoşnutsuzluk yaratmıştır. Bu durum reformlara muhalif olan mollaların güçlenmesine yol açmıştır. Hem Rıza Şah hem de Muhammed Rıza Şah dönemlerinde yapılan reformlar, muhalif kitlelerin mollaların etrafında toplanmasına neden olmuştur. Bu süreç, mollaların iktidar ve meclis üzerindeki etkisini artırmış, sosyal hareketlerin temsilcisi haline dönüşmelerine sebep olmuştur.

Sonuç olarak, Kaçar Hanedanlığı döneminden itibaren süregelen ordudaki reformlar, Rıza Han ile birlikte hız kazanmış ve zorunlu askerlik vasıtasıyla hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Ancak, İran halkının geleneklerine bağlılığı ile ekonomik ve siyasi faktörlerin etkisi, bu sürecin uzamasına yol açmıştır.

KAYNAKÇA / REFERENCES

Araştırma ve İnceleme Eserleri / Secondary Sources

- ABRAHAMİYAN, Ervand, *Iran Beyn-i Du İnkılab*, çev. Muhammed İbrahim Fettahi ve Ahmed Gül Muhammedi, Ney, Tahran 1388
- AHMEDİ, Hüseyin ve Seyid Muhammed Hadi Raci, “Mevâzi-i Fıkha Der-Kubal-i Tasvib ve İcrâ-yı Kanun Hıdmet-i Nizâm-ı İcbârî (Ba Te'kid Ber Mevazi-i Şehid Muderris ve Hac-ı Ağa Nurullah İsfahâni) (1294-1320)”, *Du Fasilname-i İlmi Pejuheşname-i Hukuk-u İslami*, Sayı 21 (1399), c. II, s. 517-538
- AKİLİ, Bakır, *Rıza Şah ve Kuşun-u Müttehîd'ul-Şekil*, Namek, Tahran 1377
- ARYABAŞAYIŞ, Yahya, “Nizâm-ı İcbarî”, *Mutalaat-ı Tarihi*, Sayı 25 (1388), c. 6, s. 44-85
- AZİMİ, Fahreddin, *Buhrân-ı Demokrasi Der-İran 1320-1332*, Alborz, Tahran 1370
- CARONIN, Stephane, *Erteş ve Hükümet-i Pehlevi*, çev. Gulamreza Ali Babayi, Haceste, Tahran 1377
- FETHİ, Kuruş ve Mesud Adinehvend, “Alel ve Zemineha-yı İhya-yı Kanun-ı Nizam-ı Vazife Der-Evayil Saltanat-ı Muhammed Rıza Şah Pehlevi”, *Fasilname-i İlmi Mutalaat-ı Tarih-i Nizami*, Sayı 33 (1401), c. 9, s. 85-110
- HALİLİFER, Muhammed Rıza, *Tovsee ve Nevsazi der-Dövre-i Rıza Şah*, Danişgâh-ı Şehid Beheşti, Tahran 1373
- HİKMET, Ali Asgar, “Yaddaştıha-yı Ez-Asr-ı Pehlevi”, *Hatırat-ı Vahid*, Sayı 29 (1352), s. 19-32
- İSMAILİ, Ali Rıza, “Esnâd-ı Der-Bare-i Nuhzet ve Muhaceret-i Ulemay-ı İsfahan Ve-Kum (1306 HŞ)”, *Goncine-yi Esnâd*, Sayı 23-24 (1375), c. 6, s. 7-77
- KAİM MAKAMİ, Cihangir, “Tarihçe-i Serbazgiri der-İran”, *Berresihay-ı Tarihi*, Sayı 2 (1346), c. 2, s. 64-92
- LUTFİYÂN, Sa'ide, *Erteş ve İnkılab-ı İslami*, Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Tahran 1380
- MENEŞ, Hamid Basiret, *Ülemâ ve Rejim-i Rıza Şah: Nazai Ber-Amelkerd-i Siyasi-Ferhengi Ruhaniyûn Der-Salha-yı 1305-1320*, Muessese-i Çâb-ı Neşr-i Ürûs, Tahran 1392

- MEKÎ, Hüseyin, *Tarih-i Bist Sale İnan (İnkırâz-ı Kacariye ve Teşkil-i Silsile-i Diktatöri Pehlevi)*, Emir Kebir, Tahran 1357
- NECATÎ, Gulam Rıza, *Tarih-i Siyasi Bistopenç Sale İnan*, c. 1, Rasa, Tahran 1377
- NECEFÎ, Musa, *Endişe-i Siyasi ve Tarih-i Nuhzet-i Hacı Ağa Nurullah İsfahâni*, Muessese-i Mutalaât-ı Tarih-i İnan, Tahran 1378
- NİKBAHT, Rahim Mirkuhi ve Hacı Rıza Sadıgi Nahcivani, “Tağyir-i Libas ve Kıyam-ı Merdum-u Tebriz”, *Mecelle-i Mutalaat-ı Tarihi*, Sayı 4 (1383), s. 182-219
- NİYAZÎ, Muhammed ve Vahid Şalçi, “Şekilgir-i Nizam ve Vazife Der-Peyvend Ba Proje-i Milletsaz-ı Hükümeti Dövre-i Pehleviy-i Evvel”, *Came'e-i Pejuhi Ferhengi*, Sayı 8 (1392), s. 117-155
- NÜCUMÂBADÎ, Efsane, “Bazgeşt Be-İslam, Ez-Modernizm Be-Nizam-ı Ahlak”, *Mecelle-i Metin*, 1377, s. 359-382
- SİNAYÎ, Vahid, *Devlet-i Mutlaka, Nizamiyan ve Siyaset Der-İnan 1299-1358*, Kevir, Tahran 1384
- ŞEYH NURÎ, Muhammed Emin, “Tağyir-i Sahtarı-ı Erteş Ez-Sunnet-i Be Modern”, *Mecelle-i Zeman*, Sayı 52 (1385), s. 27-42
- TAKVAYÎ, Seyid Mustafa, *Emniyet Der-Dövre-i Rıza Şah*, Muessese-i Mutalaat-ı Tarihi Muasır-ı İnan, Tahran 1389
- TEVANÎ, Ali Rıza ve Seyide Fatma Sehili, “Endişe-i Teşkil-i Erteş-i Milli Der-Nehustin Dövre-i Meclis-i Şûra-yı Milli”, *Tarih-i İslam ve İnan*, Sayı 26 (1394), s. 205-228
- YEKERNİĞÂN, Mir Hüseyin, *Seyr Der-Tarih-i Erteş-i İnan*, Haceste, Tahran 1384

İnternet Kaynakları / Online Sources

- Arşiv-i Kavanin Merkez-i Pejuheşha, “Kanun-ı Hidmet-i Nizam-ı İcbari 16 Hordad 1304”, *Meclis-i Şûra-yı İslami*, www.rc.majlis.ir/fa/law (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2024)
- Sazman-ı Millî Kavanin ve Mukarrerat-ı Cumhur-ı İslam-i İnan, “Hidmet-i Nizam-ı Vazife 29 Hordad 1317”, *Sazman-ı Millî Kavanin ve Mukarrerat*, www.qavanin.ir/Law (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2024)

- Esnâd-1 Kanun-1 Hidmet-i Nizam-1 Vazife, “Kanun-1 Hidmet-i Nizam-1 Vazife 30 Şehriver 1310”, *Merkez-i Pejuheşha-yı Meclis-i Şura-yı Millî*, www.qavanin.ir/Law (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2024)
- Müzakerat-1 Meclis-i Şura-yı Millî 7 Tir 1321 Nişest 66, Dövre 13, *Müzakerat-ı Meclis*, www.mashruteh.org (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2024)
- Müzakerat-1 Meclis-i Şura-yı Millî 9 Tir 1321 Nişest 67, Dövre 13, *Müzakerat-ı Meclis*, www.mashruteh.org (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2024)
- Müzakerat-1 Meclis-i Şura-yı Millî 6 Behmen 1321 Nişest 128, Dövre 13, *Müzakerat-ı Meclis*, www.mashruteh.org (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2024)
- Esnâd-1 Kanun-1 Hidmet-i Nizam-1 Vazife, “Kanun-u Hidmet-i Nizam-1 Vazife 29 Hordad 1317”, *Merkez-i Pejuheşha-yı Meclis-i Şura-yı Milli*, www.qavanin.ir/Law (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2024)

Extended Summary

The idea of conscription and the establishment of a regular army in Europe developed in the context of the kingdoms' desire to create an army independent of the churches. Technical progress and industrialization in the West led to the formation of modern armies. The central pillar and foundation of armies was manpower. A strong and modern army could only be provided with fine manpower. In Europe, the establishment of nation-states independent of churches, national sovereignty, and the spread of nationalism were shaped around modern and national armies.

In Iran, during the Qajar dynasty, the army's need for manpower was met by the existing tribes. The defeats in the long wars with Russia led to new reforms in the army. The officials attempted to compensate for the military weakness after these wars by bringing new military technologies and advisors from Europe. The first attempts at conscription in Iran occurred under Mirza Taqi Khan Amir Kebir, the Grand Vizier during the reign of Nasser al-Din Shah. Emir Kebir introduced a system of compulsory military service called "Beniçe", which was similar to the fief system used in the Ottoman Empire and was established in return for taxes collected. Apart from the troops created by this system, different military units, such as the Cossack Forces under Russia, the Gendarmerie Forces under the command of European advisors, and the South Iranian Police under the command of Britain, were formed. However, none of these military units were accepted by the Iranian people as they had no national identity. Social crises and the activities of the colonial powers offset the military reforms. Although the Qajar rulers made innovations in the military field, they could not establish a positive and robust organization for recruiting soldiers. The army served as an extension of the monarchy and protector of the sultanate.

In 1919, Iran signed a colonial treaty with Great Britain to establish a Joint Military Commission. Although this treaty was not implemented fully, the Joint Military Commission continued functioning. Reza Khan implemented the decisions of this commission after the coup of 1299. A new military law was passed in the parliament, which included organizing a regular army and a conscription system. However, the implementation of this law required much work. With the support of prominent clerics, a strong opposition emerged against Reza Khan. The

emigration to Qom of Haji Agha Nurollah Isfahani, one of the leading figures of the Iranian ulema, helped to strengthen the opposition. The primary reaction of the ulema was related to Reza Khan's maverick behavior.

Thanks to the importance attached to the Iranian army and the conscription system by Reza Shah, the Iranian army began to develop in a short time. He laid the foundations for an organized and regular army. However, creating a national army was not easy. Bribery and favoritism were prevalent and rife in the army. The Iranian army lagged in terms of training. Although the Iranian army seemed to have developed, it needed outside help to complete its development. In the end, when Britain and Russia began to invade Iran, the Iranian army showed no resistance and disintegrated in a short time, which caused disappointment among the Iranian people.

Reza Shah was sent into exile after the British and Russian invasion, and his son Mohammad Reza Pahlavi became the Shah of Iran. In the early years of his reign, Mohammad Reza Pahlavi began reorganizing the previously disbanded army. With officers and politicians loyal to him, he reinstated the system of compulsory military service. Thus, barracks were once again filled with soldiers.